

InNy / InNość
we współczesnej
literaturze europejskiej

Redakcja naukowa:

Ludmiła Mnich
Oksana Blashkiv
Walentyna Krupowies

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach – 2022

Redakcja naukowa monografii:

dr hab. Ludmiła Mnich, prof. uczelni / ORCID: 0000-0002-1679-0479

dr Oksana Blashkiv / ORCID: 0000-0002-3607-9895

dr Walentyna Krupowies / ORCID: 0000-0003-1013-7708

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Wydział Nauk Humanistycznych, Instytut Językoznawstwa i Literaturoznawstwa

Recenzje naukowe:

dr hab. Danuta Szymonik

Instytut Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. F. Karpińskiego

prof. dr hab. Olga Czerwińska

Czerniowiecki Uniwersytet Narodowy im. J. Fedkowycza

dr hab. Andrzej Borkowski, prof. uczelni

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Zdjęcie na okładce: Walentyna Krupowies

Komitet Wydawniczy:

Katarzyna Antosik, Andrzej Barczak, Jolanta Brodowska-Szewczuk, Janina Florczykiewicz (przewodnicząca), Arkadiusz Indraszczyk, Beata Jakubik, Stanisław Jarmoszko, Bartosz Michalczuk, Katarzyna Mroczyńska, Agnieszka Prusińska, Sławomir Sobieraj, Jacek Sosnowski, Maria Starnawska, Ewa Wójcik

Żaden fragment tej publikacji nie może być reprodukowany, umieszczany w systemach przechowywania informacji lub przekazywany w jakiegokolwiek formie – elektronicznej, mechanicznej, fotokopii czy innych reprodukcji – bez zgody posiadacza praw autorskich.

© Copyright by Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2022

ISBN 978-83-67162-25-8

Wydawnictwo
Naukowe UPH

Wydawnictwo Naukowe

Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach

www.wydawnictwo-naukowe.uph.edu.pl

08-110 Siedlce, ul. Żytnia 17/19, tel. 25 643 15 20

Ark. wyd. 11.0. Ark. druk. 13.0.

Projekt okładki, druk i oprawa: Volumina.pl

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne	5
Иво Поспишил: Инаковость и ареальные исследования	7
Walentyna Krupowies: Inny/Obcy w mieście. Odmiany inności w powieściach Herkusa Kunčiusa i Ričardasa Gavelisa	29
Marta Kaczmarczyk: Obcy wśród swoich. Refleksje nad tożsamością we współczesnej literaturze ukraińskiej (na podstawie powieści Wiktorii Ameliny <i>Dom dla Doma</i>)	43
Ірина Яковенко: Літературні репрезентації трудових мігрантів Східної Європи в романі Марини Левицької <i>Полуничні поля</i>	61
Barbara Stelingowska: Z perspektywy imigranta i uchodźcy. Analiza przypadku we współczesnej literaturze dla dzieci	79
Svitlana Hayduk: Człowiek wobec „Innego” w antywojennej powieści <i>Kundel</i> Witalija Zapeki	93
Оксана Пухонська: Література війни на Донбасі як культурний простір зустрічі Свого / Чужого / Іншого	105
Анна Гайдаш: Образ Іншого у професорсько-викладацькій персоносфері драматургії Володимира Працьовитого	119
Oksana Blashkiv: (Post)radziecki profesor i jego poszukiwania tożsamości w ukraińskiej powieści uniwersyteckiej	129

Ірина Яковенко

(Київ, Україна)

Київський університет імені Бориса Грінченка

Інститут філології

ORCID: 0000-0001-9161-4013

ЛІТЕРАТУРНІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ СХІДНОЇ ЄВРОПИ В РОМАНІ МАРИНИ ЛЕВИЦЬКОЇ *ПОЛУНИЧНІ ПОЛЯ*

LITERARY REPRESENTATIONS OF EAST-EUROPEAN LABOUR MIGRANTS
IN MARINA LEWYCKA'S *STRAWBERRY FIELDS*

Abstract: Regarding the immigrant as the ethnic, cultural and social Other, the paper rethinks Marina Lewycka's *Strawberry Fields* as the transnational novel, and the work of postcolonial literature. In the comic and grotesque book, the contemporary British writer foregrounds the problem of economic migration, exploitation, human trafficking, meager working conditions, and the deficient status of labour force from East-European countries, Africa and Asia. As well as portraying the multicultural diversity of migrant workers, Marina Lewycka reconstructs the neocolonial realities, such as utilizing labour resources of the post-socialist East European countries to accumulate wealth by the Western capitalism, which leads to the creation of the dehumanized army of „the economic subalterns” deprived of voice and agency. The research focuses on the analysis of the labour migrants’ perception of Britain, which ranges from idealization to disillusionment, and the opposite vector – the muteness of the host country towards the presence of the marginalised and extraneous groups in the UK society.

Keywords: postcolonialism, neocolonialism, labour migrants, transnational novel, the Other, Marina Lewycka, *Strawberry Fields (Two Caravans)*

Марина Левицька – сучасна британська письменниця, авторка бестселеру *Коротка історія тракторів по-українськи*¹, перекладеного 22 мовами і номінованого на низку літературних нагород, серед яких премія «Боллінгер» імені П.Г. Вудхауза за кращу комічну книгу року (the Bollinger Everyman Wodehouse Prize), «Сага» (the Saga Award for Wit), літературна премія «Оранж» у царині художньої літератури (Orange Prize for Fiction), а також номінація у довгому списку премії Букера. Перший роман Левицької *Коротка історія тракторів по-українськи* отримав

---

¹ M. Lewycka, *A Short History of Tractors in Ukrainian*, London 2005.

неоднозначні читацькі відгуки та викликав різноманітні прочитання літературознавців, які зосередили увагу на проблемах національної ідентичності (Chernyavska², Lechner³, Weretiuk⁴, Котова⁵), гендерних ролей (Manolachi⁶), відображенні асиміляційних процесів в літературі про іммігрантів (Fielding⁷), дослідженні структурних елементів університетського роману (Blashkiv⁸), пасторально-ідилічних мотивів (Нарівська⁹), аналізі лінгвістичних особливостей перекладу безеквівалентної лексики твору (Думчак, Косюк¹⁰), а також спровокував низку компаративних досліджень (Töngür and Çevik¹¹, Волковецька¹², Остапчук¹³).

² К. Chernyavska, *A Short History of Tractors in Ukrainian by Marina Lewycka: Discovery of Ukraine from the Western Perspective* „Българска україністика” 2012, № 2, p. 41–56.

³ D. Lechner, *East European Memories? The Novels of Marina Lewycka*, [in:] B. Korte, E.U. Pirker, S. Helff, *Facing the East in the West: Images of Eastern Europe in British Literature, Film and Culture*, Amsterdam–New York 2010, p. 437–450.

⁴ O. Weretiuk, *Identifying the Ukrainian: Marina Lewycka's „A Short History of Tractors in Ukrainian”*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna”, „Studia Anglica Resoviensia” 2016, № 13, Zeszyt 93, p. 154–164, DOI: 10.15584/sar.2016.13.15.

⁵ М. Котова, *Марина Левицька – українська или англійська письменниця?* [в:] *Сегменти ідентичності в творчестві зарубезних славянських писателів*, А. Бодрова, Е. Бразговская, В. Князькова, М. Котова (ред.), Санкт-Петербург 2014, с. 114–125.

⁶ M. Manolachi, *Cultural Tractors and Gender Roles in „A Short History of Tractors in Ukrainian” by Marina Lewycka*, [in:] *Between History and Personal Narrative: East-European Women's Stories of Migration in the New Millennium*, M.-S. Draga Alexandru, M. Nicolaescu, H. Smith (eds.), Graz 2013, p. 255–270.

⁷ H. Fielding, *Assimilation after Empire: Marina Lewycka, Paul Gilroy, and the Ethnic Bildungsroman in Contemporary Britain*, „Studies in the Novel” 2011, vol. 43, № 2, p. 200–217, DOI: 10.1353/sdn.2011.0028.

⁸ O. Blashkiv, *Outside the University: (Re-)Constructing Self and Other in Marina Lewycka's „A Short History of Tractors in Ukrainian”*, „Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences” 2015, vol. 8, nr 7, p. 1511–1519.

⁹ В. Нарівська, *Пасторально-ідилічне переживання світу (про роман М. Левицької „Коротка історія тракторів по-українськи”*, „Літературна компаративістика: Імагологічний аспект сучасної компаративістики: стратегії та парадигми” 2011, № 4 (2), с. 258–273.

¹⁰ І. Думчак, Н. Косюк, *Особливості перекладу реалій та лакун у романі Марини Левицької „Історія тракторів по-українськи”*, „Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія Філологічна” 2014, № 45, с. 237–239.

¹¹ A. Töngür, J. Çevik, *Migration to a Consumer Society: „A Short History of Tractors in Ukrainian” by Marina Lewycka*, „The Journal of International Social Research” 2013, vol. 6, issue 28, p. 441–450.

¹² Н. Волковецька, *Діалог минулого і сучасного у романах Оксани Забужко „Музей покинутих секретів” та Марини Левицької „Коротка історія тракторів по-українськи”*, „Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія Філологічна” 2012, № 27, с. 133–135.

¹³ Т. Остапчук, *Трансформація історичної пам'яті у романах Олександра Мотила „Whiskey Priest” та Марини Левицької „A Short History of Tractors in Ukrainian”*, „Наукові праці. Філологія. Літературознавство” 2010, вип. 128, т. 141, с. 71–76.

Якщо перший комерційно успішний роман Левицької активно аналізується як у вітчизняному, так і в західноєвропейському літературознавстві, про що свідчать вищезазначені наукові розвідки, то другий роман письменниці *Полуничні поля*, який за британським виданням відомий під назвою *Два фургона*, зрідка стає об'єктом розгляду літературознавців. Розвідка Олівера Лінднера є одним із небагатьох досліджень такого ґатунку, що пропонує компаративний аналіз романів Марини Левицької *Полуничні поля* та Роуз Тремейн *Дорога додому*¹⁴. Окрім того, в дослідженні Вердани Велічковиц роман Левицької розглядається серед інших літературних текстів в контексті міграційних тенденцій, пов'язаних із посткомуністичним/постсоціалістичним станом Нової Європи¹⁵.

У статті пропонується розгляд роману Марини Левицької *Полуничні поля* у світлі постколоніальної методології. Осмислюючи новий етап у розвитку постколоніальних студій, що "пов'язаний із залученням проблематики, пов'язаної з країнами «другого світу», зокрема постсоціалістичними країнами Східної Європи"¹⁶, та акцентуючи увагу на репрезентаціях неокolonіального поневолення в романі, розглянемо образи трудових мігрантів Східної Європи, створені письменницею.

Літературні тексти відіграють ключову роль у конструюванні колоніального та антиколоніального дискурсів й не лише відображають панівні наративи та ідеологеми, а й постають певними «контактними зонами» (*contact zones*), і представляють транскультурацію (*transculturation*) у всій її складності¹⁷. Література, створена по обидві сторони від колоніального кордону, вбирає, привласнює і виписує аспекти «чужої» культури, створюючи нові жанри, репрезентуючи нові ідеї та ідентичності. До того ж глобалізований порядок сучасного світу передбачає економічні, культурні та навіть політичні взаємо/впливи

---

¹⁴ O. Lindner, „East is East and West is Best?” – *The Eastern European Migrant and the British Contact Zone in Rose Tremain’s „The Road Home” (2007) and in Marina Lewycka’s „Two Caravans” (2006)*, „Anglia – Zeitschrift für englische Philologie” 2010, vol. 123, issue 3, p. 459–473.

¹⁵ V. Veličković, *Eastern Europeans in Contemporary Literature and Culture: Imagining New Europe*, London 2019.

¹⁶ Т. Гундорова, *Генераційний виклик і постколоніалізм на сході Європи. Вступні зауваження*, [в:] *Постколоніалізм. Генерації. Культура*, Т. Гундорова, А. Матусяк (ред.), Київ 2014, с.7.

¹⁷ A. Loomba, *Colonialism / Postcolonialism*, London–New York 2000, p. 70.

країн і культур, тому окремі дослідники, серед яких Анія Лумба, піддають сумніву доречність вживання терміну «постколоніалізм» для характеристики сучасного стану економіки, культури, літератури тощо¹⁸. Відтак постає питання чи справедливо говорити про постколоніалізм, адже країни-колонії навіть здобувши незалежність і юридично позбувшись колоніального статусу, як економічно, так і культурно залишаються залежними від колишньої метрополії. Таким чином, пропонується вживати терміни «постколоніальний» на позначення юридичної незалежності країни та «неоколоніальний» для характеристики економічної та культурної залежності¹⁹.

Постколоніальний дискурс будується навколо категорій «культура колонізаторів» й «культура колонізованих», «інакшості» та «Іншого», гібридності й транскультурності. Хомі Бхабха вважає, що культура демонструє тенденції транснаціональності та трансляційності, необхідні для виживання:

Culture as a strategy of survival is both transnational and translational. It [culture] is transnational because contemporary postcolonial discourses are rooted in specific histories of cultural displacement, whether they are the middle passage of slavery and indenture, the voyage out of the civilizing mission, the fraught accommodation of Third World migration to the West after the Second World War, or the traffic of economic and political refugees within and outside the Third World. Culture is translational because such spatial histories of displacement – now accompanied by the territorial ambitions of global media technologies – make the question of how culture signifies, or what is signified by culture, a rather complex issue. It becomes crucial to distinguish between the semblance and similitude of the symbols across diverse cultural experiences – literature, art, music, ritual, life, death – and the social specificity of each of these productions of meaning as they circulate as signs within specific contextual locations and social systems of value²⁰.

Роман *Два фургони* був виданий у Британії у 2006 році, а у 2007 книга була опублікована в США та Канаді під назвою *Полуничні поля*. У творі зображуються трагікомічні будні та перипетії заробітчани з України, Польщі, Молдови, Китаю та Малаві на сезонних роботах із збирання полуниці у графстві Кент, на птахофабриці неподалік від

¹⁸ Ibidem, p. 7.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ H. Bhabha, *The Postcolonial and the Postmodern. The Question of Agency*, [in:] *The Cultural Studies Reader*, S. During (ed.), London–New York 1999, p. 191.

Шеффілда. Сезонні збирачі полуниці мешкають у двох фургонах – причепах для чоловіків та жінок, в умовах тісноти, антисанітарії та за відсутності особистого простору, виконуючи так звані «3D jobs» (dirty, dangerous, dull) – брудну, небезпечну та монотонну роботу. Побут та пригоди трудових мігрантів у романі Левицької репрезентовані в гротескно-комічному модусі, та і сам роман читачами та критиками сприймається як комічна література. Чорний гумор та гротескова образність виявились сприятливими для читацького сприйняття, та й сама авторка називає себе представницею комічної літератури. Відповідаючи на критику, що стосувалася її першого роману і лунала переважно від українських письменників²¹ та літературознавців²², письменниця вважає, що:

Коротку історію тракторів по-українськи вони (критики) розглядали як книгу, що критикує українців. Але всі, хто читав книгу, побачили, що персонажі в ній висміюються. Я б сказала, що Україна має величезну традицію комічної літератури. Чи сказали б ви, що Гоголь був налаштований вороже до українців? Ні. Він просто дивиться на людські слабкості й вади і жартував над ними. І саме таким письменником хотіла б бути і я²³.

У романі *Полуничні поля* на тлі англійської буденності Марина Левицька створює образи персонажів трудових мігрантів гротескно-комічними, а подекуди й абсурдними. Свій гумор письменниця визначає як східноєвропейський, успадкований від батьків: «Це такий собі чорний гумор, і що важча була ситуація, то більше з неї треба було сміятися. А якщо люди поведуться абсурдно, то цю абсурдність треба доводити до крайності. Це, безумовно те, що робить Гоголь»²⁴

Видається, що Марина Левицька, зробивши вибір на користь комічної стихії, цілком доречно не ставила собі за мету розмірковувати про українську історію чи національну культуру, витворюючи цілісний

---

²¹ A. Kurkov, *Human Traffic. Review: A Short History of Tractors in Ukrainian by Marina Lewycka*, „The Guardian” 2005, www.guardian.co.uk/books/2005/mar/19/featuresreviews.guardianreview20 (accessed: 28.01.2022).

²² Д. Дроздовський, „Трактори” з невдалої історії не по-українськи, „Всесвіт” 2006, www.vsesvit-journal.com/index.php?option=com_content&task=view&id=179&Itemid=41 (дата доступу: 14.01.2022).

²³ Б. Цюпин, *Довгий шлях Марини Левицької до українського читача*, „Радіо Свобода” 2013, www.radiosvoboda.org/a/25031256.html (дата доступу: 14.01.2022).

²⁴ Ibidem.

і багатогранний образ українця, натомість сфокусувала увагу на комічних аспектах українського характеру, та проблемах заробітчанства, залучаючи засоби комічного та гротеск, що цілком вписується в канони сміхової культури. Попри це, за фасадом комічних епізодів роману унаочнюються соціально-політичні проблеми британського суспільства, пов'язані з трудовою міграцією та постколоніальним/неоколоніальним станом сучасного світу. Премія Орвелла, на яку було номіновано роман у 2008 році, що присуджується за осмислення політичних аспектів в художній творчості, стала визнанням суспільно-політичної складової роману *Полуничні поля*.

В романі британської авторки полуничні та морквяні поля, птахоферми Англії репрезентуються як зона, що приваблює мігрантів своїми економічними можливостями. Письменниця фокусується на складності та неоднозначності зв'язків всередині групи трудових мігрантів – як між представниками однієї, так і різних етнічних груп. Марина Левицька наголошує на людських антипатіях та відмінності світоглядів всередині кожної етнічної групи, що диктуються регіональними, культурними та соціальними розбіжностями. Українка Ірина – киянка з родини інтелектуалів, що приїздить на сезонні роботи з метою вдосконалити свою англійську, світоглядно відрізняється від Андрія з Донбасу – сина шахтаря, що зростав в робітничому оточенні. Проте їхні розбіжності не стають на заваді їхній взаємній симпатії. Полячка «цьоця Йола» (Ciozia Yola) з антипатією ставиться до свого земляка Томаша через його неохайність, вбивчий запах шкарпеток та викрадення її спідньої білизни. Андрій з його шахтарським кодексом поваги до фізичної праці зневажає молдаванина Віталія, що намагається зробити «бізнес» на заробітчанах, збуваючи їм пиво, а згодом пропонуючи їм свої сумнівні посередницькі послуги у працевлаштуванні, а по суті втягуючи їх у тенета кримінальної схеми торгівлі людьми.

Зображуючи мігрантське різноманіття, письменниця майстерно оперує технікою множинних наративів, створюючи багатоголосся. Читач по чергово чує голоси різних робітників – українців Ірини, Андрія, поляків Йоли та Томаша, африканця Емануеля, що пише листи сестрі, дівчат з Китаю та Малайзії, собаки, що прибудила до заробітчан. Колективний протагоніст у романі – група трудових мігрантів

у пошуках заробітку, що спільно або нарізно долають перешкоди в економічно успішній країні, переживають негаразди і тяжкі будні «робочої сили» на полях та фермах Британії й осмислюють всі трудові перипетії та життєві негаразди через призму свого національного, соціального та культурного досвіду. Наративна стратегія, якою послуговується Левицька, цілком вписується в теорію постколоніального роману з його акцентами на багатоголосі, етнічному і полікультурному різноманітті.

Окрім того, письменниця доповнює мігрантське багатоголосся голосом Собаки – персонажа, який слідує за заробітчанами і додає свій коментар до подій, що відбуваються. Оксана Веретюк у дослідженні образу собаки в романі *Полуничні поля*, відзначає, що літературний персонаж Левицької – Собака, постає наївним оповідачем, нарація якого нагадує оповідь Бенджі з роману Фолкнера *Галас і шаленство*, адже пропонує іншу, свою «собачу» точку зору:

Dog observes and reports on the strawberry pickers and those they meet; human characters observe the dog and talk about him – in this way both parallel stories become richer, more perfect, and more detailed. The author presents Dog's short-spoken, very simple and abridged narration, consisting mainly of verbs and nouns, with Dog's sound effects²⁵.

Доречним видається і визначення жанрового різновиду твору Марини Левицької як мігрантського роману, запропоноване Еллеке Бюмер і окреслене як зразок літератури, що завойовує прихильність читачів, апелюючи до екзотичного, чудесного, але передовсім до образу Іншого.²⁶ Наголошуючи на тому, що Марина Левицька увійшла в літературу як авторка, що асоціюється із східноєвропейською прозою²⁷, Доріс Лехнер відзначає новий вектор у постколоніальній літературі, що фокусується на зображенні українського мігранта як «Іншого» У своїй творчості письменниця створює рельєфні комічні

---

²⁵ O. Weretiuk, *My Dog and Literary «Translation» Criticism (The Subjectivity of the Dog in „Flush” by Virginia Woolf and „Two Caravans” by Marina Lewycka)*, [in:] *Animals and Their People: Connecting East and West in Cultural Animal Studies*, A. Barcz, D. Łagodzka (eds.), Boston 2018, p. 100.

²⁶ E. Boehmer, *Colonial and Postcolonial Literature: Migrant Metaphors*, London 2005, p. 230.

²⁷ D. Lechner, *European Memories? The Novels of Marina Lewycka*, [in:] *Facing the East in the West: Images of Eastern Europe in British Literature, Film and Culture*, B. Korte, E.U. Pirker, S. Helff (eds.), Amsterdam–New York 2010, p. 445.

образи, спираючись на власний східноєвропейський культурний досвід:

The knowledge of a nation's shared stereotypes of others can be seen as a form of cultural knowledge, and Lewycka uses them here [in „Tractors...”] both as comic relief and a means to pick up the British reader in the descriptions of her characters. She justifies this decision by her own Eastern European background, while she recently criticized British author Laurie Graham: «Whereas I feel perfectly OK lampooning eastern Europeans myself, I don't much like it when other people do it. It's like having outsiders criticize your family – they may be crazies, but they're my crazies»²⁸.

Окрім того, творчим задумом письменниці було створення ілюзії автентичних книг колишнього СРСР у стилі, який вона називає «Остальгія». Так, в романі *Полуничні поля* переважна більшість зображених трудових мігрантів – вихідці з країн колишнього соціалістичного табору, що приїхали до Британії із вкоріненими стереотипами про капіталістичну Західну Європу, які відлунюють радянськими пропагандистськими кліше на кшталт «religion was the opium of the masses»²⁹, «international solidarity»³⁰. Авторська стратегія відтворення «гри з минулим» підтримується й дизайном обкладинки, виконаної у стилістиці поєднання яскравих літер на фоні бежевого картону, що має створювати враження «штучного дилетантизму». Маркетингова стратегія, розрахована на британського читача, ґрунтувалася на образі відсталого Східної Європи:

Distinctiveness means offering something new, and while marketing otherness has been recognised as a success formula with reference to the 'postcolonial exotic', Lewycka's Ukrainian topics and background added a new angle to this concept when Ukraine occupied a prominent place in the public consciousness. In an interview, Lewycka points out that the books were designed 'to make them seem like authentic books from the former Soviet Union. There's a name for that style – it's called Ostalgia. It's even done deliberately off-the-straight'. The Ostalgia is created by a fiction of authenticity in the cover designs as crude wood cuts in bright colours on a basic beige cardboard background, which builds on creating an

---

²⁸ D. Lechner, *European Memories...*, p. 443

²⁹ M. Lewycka, *Strawberry Fields*, Toronto 2007, p. 66

³⁰ Ibidem, p. 70.

artificial dilettantism. The marketing strategy clearly builds on the image of Eastern Europe's perception as one of backwardness³¹.

Як зазначає К. Чернявська, Східна Європа, що тривалий час була відділена Залізною Завісою, у сприйнятті західних європейців поставала як щось незнане й Інше: «Eastern Europe, having been separated from the West with the Iron Curtain for decades, appeared almost as a blank space, an imaginative construct of Westerner's "other", a kind of cultural unconscious»³².

Гібридність постає однією з визначальних рис в романі *Полуничні поля*. Окрім строкатого етнічного походження персонажів роману, привертає увагу й акцент на «гібридизації» англійської мови, що трансформується мігрантами. Дослідниця М.Ю. Котова цитує інтерв'ю Левицької, розмірковуючи про втілення в її творах означеного феномену, який відбувається у мігрантському середовищі, і зазначає, що для відображення мовлення героїв-мігрантів письменниця перекладала буквально з української мови фрази англійською, які викликали сміх у англійського читача, і таким чином створювала гібридну мову³³.

Однією з важливих проблем, озвучених в романі Левицької, стає статус трудових мігрантів, що, як стверджує Крочак Салкін, можна визначити як перебування між двома полюсами: «невидимої» трудової діяльності та кримінальної видимості: «The status of the migrants moves between two axes, that of work invisibility and that of extreme criminal visibility»³⁴. Олівер Лінднер вказує, що східноєвропейські мігранти зробили вражаючий внесок в британську економіку, проте з острахом та підозрою сприймаються британським суспільством через домінуючий дискурс мігранта як злочинця та кримінального

---

³¹ D. Lechner, *European Memories...*, p. 445–446.

³² К. Чернявська, *A Short History of Tractors in Ukrainian by Marina Lewycka: Discovery of Ukraine from the Western Perspective* "Българска украинистика" 2012, nr 2, p. 41.

³³ М. Котова, *Марина Левицкая – украинская или английская писательница?* [в:] *Сегменты идентичности в творчестве зарубежных славянских писателей*, А. Бодрова, Е. Бразговская, В. Князькова, М. Котова (ред.), Санкт-Петербург 2014, с. 117.

³⁴ О. Krochak Sulkin, *Diasporic Narratives and the Discourse of the Other in Marina Lewycka's Novels*, Master's Thesis, Calgary 2018, p. 46.

елемента³⁵. В романі Марини Левицької репрезентовано і кримінальну складову мігрантського середовища в образах серба Валка (Vulk) і молдованина Віталія, які налагоджують постачання робочої сили до Британії та керують людськими потоками, наживаючись та паразитуючи на мігрантах, втягуючи їх в кримінальні схеми торгівлі людськими ресурсами. У *Полуничних полях* письменниця зосереджує увагу на проблемі статусу та незахищеності заробітчанин, адже ті, хто приїхали до Британії у пошуках заробітку, знаходяться у вразливому становищі та низькому соціальному статусі. У цьому аспекті варто згадати дисертацію Джулії Октавії Халеж³⁶, в якій представлено результати соціологічного дослідження стосовно ставлення британців до трудових мігрантів. Як засвідчило опитування, проведене вченою, британські респонденти, що представляють середній клас, відзначали низьке соціокультурне представництво та «невидимість» східноєвропейських мігрантів. Нижчі прошарки британського суспільства, наприклад, робітничий клас, відзначали більший ступінь помітності трудових робітників із Східної Європи на робочих місцях і в трудовій діяльності, проте вказали на їх «закрите» життя та відсутність соціального контакту з британцями: «They [migrants] perceive tendency to lead separate lives and thus not interact with the English»³⁷

На думку Крочак Салкін, роман Левицької *Полуничні поля* демонструє, як економічні мігранти втрапляють у пастку глобальної трудової сили («invisible global labour») та міфів і фантазій про безхмарне й забезпечене життя на Заході:

Economic migrants are caught in a web of global labour and fantasies of better life in the West, where all the migrants are reduced to sameness, and the only differentiating factor between them is their efficacy at work. They lack voice, visibility and agency. [...] *Two Caravans* demonstrates how the period of colonization moved from physical domination of people and borders to colonization of perception³⁸

³⁵ O. Lindner, „East is East and West is Best?” – *The Eastern European Migrant and the British Contact Zone in Rose Tremain’s „The Road Home” (2007) and in Marina Lewycka’s „Two Caravans” (2006)*, „Anglia – Zeitschrift für englische Philologie” 2010, vol. 123, issue 3, p. 459–460.

³⁶ J. Halej, *Other Whites, White Others: East European Migrants and the Boundaries of Whiteness*, London 2014.

³⁷ Ibidem, p. 119.

³⁸ O. Krochak Sulkin, *Diasporic Narratives...*, p. 47.

Вердана Велічкович приходиться до висновку, що Марина Левицька зображує в романі досвід східноєвропейських трудових мігрантів, що в Західній Європі приречені на низькооплачувану роботу та втрату професійних навичок: «Lewycka here offers a dissonant counterpoint to the narrative of Eastern European migration to the West which is a story of low-paid jobs and de-skilling»³⁹. Здатність опиратися експлуатаційним практикам в романі Левицької демонструють лише польські робітники, які відмовляються бути резервною армією трудових мігрантів і повертаються до своєї країни⁴⁰.

Комічні та гротескові картини мігрантського життя, представлені у творі *Полуничні поля*, сатиричні образи заробітчан, створені Мариною Левицькою, іронічний лейтмотив роману «Така вона, Англія» («This is England») розвінчують міфи та фантазії про «прекрасну Англію», вкорінені в уявленнях мігрантів, з якими на заробітки їдуть громадяни країн менш економічно успішних. У романі *Полуничні поля* письменниця створює низку оксюморонів, що розвінчують стереотипне уявлення про «прекрасну Англію». Наприклад, готель «Majestic», в якому розміщують робочу силу із Східної Європи, вражає занедбаністю, тісністю та тарганами. Один з героїв твору ділиться враженнями від готелю, в якому заселені двісті мігрантів: «200 hundred migrants – like souls in hell»⁴¹. Томаш гостро відчуває запах поту та продуктів людської життєдіяльності і розмірковує: «What was he but a fragment of broken churned-up humanity washed up on this faraway shore?»⁴². Знеособлення та втрату індивідуальності в подібних нелюдських умовах існування Левицька передає лексемами «humanity», «figures», «the smell of humanity», «human debris», «sleeping figures on mattresses»⁴³.

Життя трудових мігрантів перетворюється на рабську працю від ранку до ночі та залежне становище. І всі герої роману в цьому однакові – і поляки, які із вступом до Європейського Союзу мають легальні підстави на працевлаштування у «прекрасній Англії», і вихідці

---

³⁹ V. Veličković, *Eastern Europeans in Contemporary Literature and Culture: Imagining New Europe*, London 2019, p. 98.

⁴⁰ Ibidem, p. 99.

⁴¹ M. Lewycka, *Strawberry Fields...*, p. 89.

⁴² Ibidem, p. 92.

⁴³ Ibidem.

з України, що представляють прошарок нелегальної робочої сили. Українець Андрій із сумом констатує, що легальна робота в Англії є для нього примарною перспективою:

In addition to the sadness of parting, there is the sadness of knowing that he is on the far side of this new boundary across Europe. It will be a long time before he can work freely in England; even in Russia, now, Ukrainians are illegals. Will Ukraine soon be the new Africa?⁴⁴

Поляк Томаш після виснажливої роботи на птахофермі відчуває не лише фізичну втому, а й душевне спустошення і втрату людських почуттів:

The day drags on, tedious, dirty, and grueling. Tomasz's arms are aching so much he thinks they will drop off. His legs and forearms are bruised from the pecking and thrashing of the struggling birds. But worse, his soul is bruised. He is already losing his sensibility of the chickens as living sentient creatures and, through the same process, of himself also. [...] Tomasz feels his own soul is like a dying bird, fluttering in the mire of ... of ... Maybe there is a song in this, but what chords could be plangent enough to express such desolation?⁴⁵.

Таке становище змушує героя розмірковувати про свою давню мрію виїхати на Захід, де б він почувався вільною людиною, та про те, чи дійсно він має свободу у Британії:

Is he freer here in the West today than he was in Poland in the years of communism, when all he dreamed of was freedom, without even knowing what it was? Is he really any freer than those chickens in the barn, packed here in this small stinking room with five strangers, submitting meekly to a daily horror that has already become routine?⁴⁶

Здійснюючи соціологічне дослідження сприйняття британцями східноєвропейських трудових мігрантів, Джулія Халеж виокремлює ключові типи заробітчан, які представлені у засобах масової інформації: «цінні» для економіки, «вразливі» та «злодії» («valuable» «vulnerable»,

---

⁴⁴ Ibidem, p. 148.

⁴⁵ Ibidem, p. 121.

⁴⁶ Ibidem, p. 126.

«villainous»⁴⁷. Прикметно, що поняття «цінні» мігранти вживається на позначення дешевої робочої сили та некваліфікованих робітників, адже висококваліфіковані професіонали з країн Східної та Центральної Європи залишаються «невидимими» у медійному дискурсі. Роман Марини Левицької охудожнює означені типи трудівників у романі *Полуничні поля*. Один із героїв книги – британець Даррен, що наймає прибулих робітників, ділиться із Томашем філософією найму мігрантів: «What's the point of having foreigners if you got to pay 'em same as English, eh?»⁴⁸

В епізодах з українкою Іриною, яка потерпає від переслідувань та викрадення криміналізованим сербом Валком, та в ситуації з дівчатами з Азії, яких Віталій заманює на роботу в бордель, письменниця демонструє, що трудові мігранти з категорії „цінних” можуть опинитися у «вразливій» групі. Пьетро Деандреа називає подібний стан речей в Британії новим рабством («new slaveries in Britain»)⁴⁹, акцентуючи увагу на експлуатації та безправності мігрантів.

Марина Левицька не заперечує, що намагалась висвітлити в романі нагальні соціальні та політичні проблеми, вказуючи в одному з інтерв'ю, що її мета якраз і полягала в тому, щоб привернути увагу до проблем трудових мігрантів:

My modest aim in this book is [...] to tell the stories of a few of the people who find themselves adrift in the globalized labour market. We see the strawberries and the chicken pieces on our supermarket shelves, but we never really stop to wonder who put them there, or what those people's lives are like⁵⁰.

Рефлексія письменниці про «невидимий» бік британської буденності торкається і проблем, пов'язаних із масовим виробництвом у сільському господарстві. Зображуючи умови вирощування та забою курей на птахофабриці, Левицька розкриває жахливу «кухню» галузі,

---

⁴⁷ J. Halej, *Other Whites...*, p. 93

⁴⁸ M. Lewycka, *Strawberry Fields...*, p. 110

⁴⁹ P. Deandrea, *Respecting Complex Personhoods: Translation Studies and British New Slaveries*, „Esclavages & Post esclavages” 2021, № 4, <http://journals.openedition.org/slaveries/4358> (accessed: 28.01.2022), DOI:10.4000/slaveries.4358.

⁵⁰ M. Lewycka, *A Conversation with Marina Lewycka*, „The Penguin Random House Readers Guide”, n.d., www.penguinrandomhouse.com/books/301069/strawberry-fields-by-marina-lewycka/9780143113553/readers-guide/ (accessed: 28.01.2022).

про яку британці навіть не замислюються. Письменниця зіставляє образи тихого містечка з ошатними будинками і кущами троянд та картини різанини на птахофермі, що в уяві поляка Томаша постає як паралель між Треблінкою і польськими селами навколо місця масового вбивства, люди яких не переймалися тим, що відбувалось за колючим дротом:

Their pair of houses is on the outskirts of Titchington, which turns out to be no more than a cluster of quaint steep-gabled cottages with gardens full of roses, clustered around a pretty medieval church. He wonders whether the villagers know the horror that is happening on their doorstep. It was said that the villagers who lived near Treblinka had only a hazy idea of what was happening behind the barbed-wire fence a few kilometers away. They, like the villagers of Titchington, must have been bothered by the smell when the wind blew in a certain direction⁵¹.

Пишучи про мігрантів, авторка роману значною мірою спиралась на власний досвід, адже зростала в сім'ї, що після Другої світової емігрувала до Британії, пройшовши шлях переселенців у таборах для переміщених осіб, відтак обрана в романі перспектива зображення репрезентує події з точки зору Іншого. На думку Доріс Лехнер, успіх романів Левицької на британському книжковому ринку визначається не прихильністю письменниці до популярних жанрів та комічної стихії, а насамперед східноєвропейським ракурсом у британському постколоніальному романі:

Her success stems not only from her use of popular genres and humour, but mostly significantly from an Eastern European variation on a British, or postcolonial theme. She appropriates her transcultural capital by activating her family heritage, her Ukrainian memories or postmemories for a British book market⁵².

Підсумовуючи, зазначимо, що цінність літературного доробку Марини Левицької і роману *Полуничні поля* зокрема, полягає в тому, що вона започатковує в сучасній літературі Британії художній наратив про трудових мігрантів Східної Європи та вихідців із колишніх британських колоній, таким чином робить їх «видимими» для

---

⁵¹ M. Lewycka, *Strawberry Fields...*, p. 124

⁵² D. Lechner, *European Memories...*, p. 446

суспільного і політичного дискурсу Великобританії та звертає увагу читачів змушуючи читачів на проблеми маргінальних груп британського суспільства – сезонних робітників Східної Європи, азійських та африканських країн. Окрім того, роман Марини Левицької *Полуничні поля* відкриває простір для роздумів про сприйняття східноєвропейських трудових мігрантів у Західній Європі та осмислення феномену «White but not quite?» у сучасних постколоніальних студіях.

Бібліографія

- Bhabha H.K., *The Postcolonial and the Postmodern. The Question of Agency*, [in:] *The Cultural Studies Reader*, S. Daring (ed.), London–New York 1999, pp. 189–208.
- Blashkiv O., *Outside the University: (Re-)Constructing Self and Other in Marina Lewycka's „A Short History of Tractors in Ukrainian”*, „Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences” 2015, vol. 8, nr 7, p. 1511–1519.
- Boehmer E., *Colonial and Postcolonial Literature: Migrant Metaphors*, Oxford–New York 2005.
- Chernyavska K., „A Short History of Tractors in Ukrainian” by Marina Lewycka: *Discovery of Ukraine from the Western Perspective*, „Българска украинистика” 2012, nr 2, p. 41–56.
- Deandrea P., *Respecting Complex Personhoods: Translation Studies and British New Slaveries*, „Esclavages & Post-esclavages” 2021, nr 4, <http://journals.openedition.org/slaveries/4358>, DOI:10.4000/slaveries.4358.
- Fielding H., *Assimilation After Empire: Marina Lewycka, Paul Gilroy, and the Ethnic Bildungsroman in Contemporary Britain* „Studies in the Novel” 2011, vol. 43 nr 2, p. 200–217, DOI: 10.1353/sdn.2011.0028.
- Halej J.O., *Other Whites, White Others: East European Migrants and the Boundaries of Whiteness*, London 2014.
- Krochak Sulkin O.E., *Diasporic Narratives and the Discourse of the Other in Marina Lewycka's Novels*, Calgary 2018, DOI:10.11575/PRISM/31789.
- Kurkov A., *Review: „A Short History of Tractors in Ukrainian” by Marina Lewycka*, „The Guardian” 2005, <http://www.guardian.co.uk/books/2005/mar/19/featu.resreviews.guardianreview>.
- Lechner D., *East European Memories? The Novels of Marina Lewycka*, [in:] *Facing the East in the West: Images of Eastern Europe in British Literature, Film and Culture*, B. Korte, E.U. Pirker, S. Helff (eds.), Amsterdam 2010, p. 437–450.
- Lewycka M., *A Conversation with Marina Lewycka*, „The Penguin Random House Readers Guide”, n.d., <https://www.penguinrandomhouse.com/books/>

- 301069/strawberry-fields-by-marina-lewycka/9780143113553/readers-guide/.
- Lewycka M., *A Short History of Tractors in Ukrainian*, London 2005. Lewycka M., *Strawberry Fields*, Toronto 2007.
- Lindner O., „East is East and West is Best?” – *The Eastern European Migrant and the British Contact Zone in Rose Tremain’s „The Road Home” (2007) and in Marina Lewycka’s „Two Caravans” (2006)*, „Anglia – Zeitschrift für englische Philologie” 2010, vol. 123, issue 3, p. 459–473.
- Loomba A., *Colonialism / Postcolonialism*, London–New York 2000.
- Manolachi M., *Cultural Tractors and Gender Roles* In „*A Short History of Tractors in Ukrainian*” by Marina Lewycka, [in:] *Between History and Personal Narrative: East-European Women’s Stories of Migration in the New Millennium*, M.-S.D. Alexandru, M. Nicolaescu, H. Smith (eds.), Graz 2013, p. 255–270.
- Töngür A.N., Çevik J., *Migration to a Consumer Society: „A Short History of Tractors in Ukrainian” by Marina Lewycka*, „The Journal of International Social Research” 2013, vol. 6, issue 28, p. 441–450.
- Veličković V., *Eastern Europeans in Contemporary Literature and Culture: Imagining New Europe*, London 2019.
- Weretiuk O., *Identifying the Ukrainian: Marina Lewycka’s „A Short History of Tractors in Ukrainian”*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego, Seria Filologiczna. Studia Anglica Resoviensia” 2016, nr 13, Zeszyt 93, p. 154–164, DOI: 10.15584/sar.2016.13.15.
- Weretiuk O., *My Dog and Literary «Translation» Criticism (The Subjectivity of the Dog in „Flush” by Virginia Woolf and „Two Caravans” by Marina Lewycka)*, [in:] *Animals and Their People: Connecting East and West in Cultural Animal Studies*, A. Barcz, D. Łagodzka (eds.), Boston 2018, p. 94–104.
- Волковецька Н., *Діалог минулого і сучасного у романах Оксани Забужко „Музей покинутих секретів” та Марини Левицької „Коротка історія тракторів по-українськи”*, „Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія Філологічна” 2012, № 27, p. 133–135.
- Гундорова Т., *Генераційний виклик і постколоніалізм на сході Європи. Вступні зауваження*, [в:] *Постколоніалізм. Генерації. Культура*, Т. Гундорова, А. Матусяк (ред.), Київ 2014, с. 7–13.
- Дроздовський Д., *„Трактори” з невдалої історії не по-українськи*, „Всесвіт” 2006, www.vsesvit-journal.com/index.php?option=com_content&task=view&id=179&Itemid=41.
- Думчак І., Косяк Н., *Особливості перекладу реалій та лагун у романі Марини Левицької „Історія тракторів по-українськи”*, „Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія Філологічна” 2014, № 45, с. 237–239.

- Котова М., *Марина Левицкая – украинская или английская писательница?*, [в:] *Сегменты идентичности в творчестве зарубежных славянских писателей*, А.Г. Бодрова, Е.Е. Бразговская, В.С. Князькова, М.Ю. Котова (ред.), Санкт-Петербург 2014, с. 114–125.
- Нарівська В., *Пасторально-ідилічне переживання світу (про роман М. Левицької „Коротка історія тракторів по-українськи“)*, [в:] *Літературна компаративістика. Випуск IV: Імагологічний аспект сучасної компаративістики: стратегії та парадигми*, Київ 2011, с. 258–273.
- Остапчук Т.П. *Трансформація історичної пам'яті у романах Олександра Мотиля „Whiskey Priest” та Марини Левицької „A Short History of Tractors in Ukrainian”*, „Наукові праці – Філологія. Літературознавство” 2010, вип. 128, т. 141, с. 71–76.
- Цюпин Б., *Довгий шлях Марини Левицької до українського читача*, „Радіо Свобода” 2013, <https://www.radiosvoboda.org/a/25031256.html>.

